

İSLAM TARİH, SANAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMA MERKEZİ (IRCICA)
GENEL DİREKTÖRÜ PROF.DR. EKMELEDDİN İHSANOĞLU'NUN
IRCICADA DÜZENLENEN "BOSNA-HERSEK FOTOĞRAFLARI"
SERGİSİNİ AÇIŞ KONUŞMASI

12 Haziran 1993

Yirminci yüzyılın sonunda, demokrasinin beşiği Avrupa'nın ortasında bir yıldan fazla zamandır devam eden savaş, tarihin en karanlık perdelerinden biri olmuştur. Bosna-Hersek'in insani, milli ve kültürel varlığı Sırp saldırılarıyla yok edilirken, milletlerarası camianın bu faciayı durdurmaktaki aczi de, dünyada barışın sağlanması için beslenen ümitleri zayıflatmıştır. İki kutuplu tehdit dengesine dayanan soğuk savaş döneminin 1990'lar itibariyle sona ermesi ve serbest pazar sisteminin yaygınlaşmasıyla beraber, barışa ve karşılıklı anlayışa dayanan yeni bir dünya düzeninin ortaya çıkması beklenirdi. Halbuki, önceki dönemde baskı altında tutulan etnik ve dini farklılıklar birdenbire kendilerini göstermiş, dünyanın çeşitli bölgelerinde ihtilaflara yol açmıştır. Değişik etnik ve dini temellerden gelen topluluklar arasında mücadeleler başlamıştır. Bunun en acı bir neticesi Bosna-Hersek'te yaşanmaktadır. Bu savaş şimdiki halde Bosna'ya iki yüz bine yakın ölüye, yüzbinlerce yaralıya mal olmuş, bir milyon kişi yurtlarını kaybetmiş, eski bir kültür ve mimari mirasının yüzde sekseninden fazlası yok olmuştur.

Asırlar boyunca birçok kültür ve medeniyetlerin kavşağında yaşamış Bosna-Hersek, değişik dini ve milli temellerden miras aldığı özelliklerin bileşkesi olan bir kültürel kimliğe sahiptir. Bosna-Hersek'in fikri ve dini tarihi, kültür ve mimari mirası birlik içinde bir çeşitlilik göstermektedir. Müslüman, Ortodoks, Katolik ve Yahudiler, Yakın Doğu, Bizans ve Avrupa kökenli topluluklar burada, bilhassa Osmanlı idaresi altında asırlarca uyum içinde yaşamışlardır. Bosna-Hersek'in cami, kilise ve mabetleri, medreseleri, manastırları ve çarşıları, bu toplumların bir zamanlar varolan uyumlu beraberliğinin delilleridir. Bir milleti ortadan kaldırmayı hedef alan Sırp saldırıları bu tarihi delilleri de yıkmaktadır. Böylece, toplumlar arasında barış ve karşılıklı anlayışın fanatik idealler uğruna nasıl yok edildiğinin en çarpıcı örneğini vermektedir.

Bugün açılışını yaptığımız sergi, Bosna-Hersek'te yok edilen kültür ve mimari mirasının bir kısmını, orijinal fotoğraflarla belgelemektedir. Sergi, Merkezimizin Bosna-Hersek'teki savaşın başlangıcından itibaren ele almış olduğu geniş muhtevalı bir projenin ürünlerinden biridir. Merkezimiz birkaç yıldan beri, İslam kültür mirasının Balkanlar ve güneydoğu Avrupa'da bulunan yazılı ve mimari eserleriyle ilgili araştırmalar yapmaktaydı. Bilhassa Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren bu ülkedeki kültür mirası konusundaki çalışmalarımız hızlanmış, Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç'in 1991 Temmuz'unda Merkezimizi ziyaretinden sonra, işbirliği imkanları daha da artmıştı. Ancak 1992'de savaşın başlamasıyla, bu konudaki çalışmalarımız daha başka, üzücü bir boyut kazanmış oldu. Tabiiyle bu araştırma projesi, savaşın yok ettiği eski ve zengin bir kültür ve mimari mirasının tesbitine ve tanıtılmasına yöneldi.

Merkezimiz bu tahribin durdurulması, Bosna-Hersek'in insani ve kültürel mirasının kurtarılması için savaşın başından itibaren, İslam Konferansı Teşkilatı'na üye ülkeler ve bütün dünyanın ilgili kuruluşları ile Unesco nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Gerek Bosna-Hersek devlet yetkilileriyle yaptığımız temaslar, gerekse yerinde toplamış olduğumuz bilgi ve belgelerden yararlanarak, dünya kamuoyunun dikkatinin bu konuya çekilmesine yardımcı olmaya çalışmıştır. Bu bakımdan Merkezimiz, kendi faaliyet sahasında, Bosna-Hersek konusunda ilk harekete geçen milletlerarası kuruluşlardan biri olmuştur.

Merkezin Bosna-Hersek'le ilgili projesi çerçevesinde yaptığı çalışmalardan bazılarını bilginize sunmak isterim. Bunlardan biri, Cumhurbaşkanı İzzetbegoviç'in ve İslam Konferansı Teşkilatı

Genel Sekreteri Dr. Hamid Algabid'in bu vesileyle yayınlanmış birer mesajını ihtiva eden, Haber Bülteni'nin Bosna-Hersek ile ilgili özel sayısının yayınlanmasıdır. Ayrıca, T.C. Kültür Bakanlığı'nın yardımlarıyla hazırladığımız bu sergi ilk olarak, 25-29 Nisan 1993 tarihlerinde Pakistan'da yapılan 21. İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı sırasında düzenlenmiştir. Bu konferansta hazır bulunan İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları, Merkezimizin Bosna-Hersek konusundaki çalışmalarını takdirle karşıladıklarını ifade eden bir kararı onaylamışlardır. İslam ülkeleri Dışişleri Bakanları ayrıca, IRCICA'nın, Bosna-Hersek'in kültür mirasında meydana gelen kaybın tesbiti konusunda çalışmalar başlatmasını, Milletlerarası İslam Kültür Mirasını Koruma Komisyonu ve Unesco ile işbirliği içinde, bu mirasın tamirini ve yeniden canlandırılmasını sağlamak amacıyla hazırlıklar yapmasını istemişlerdir.

İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları'nın bu kararı uyarınca, Bosna-Hersek'in kültür ve mimari mirasıyla ilgili proje, Merkez'in başka coğrafi bölgelere yönelik diğer öncelikli araştırma projeleri arasında yer almıştır. Bu proje, Merkezimiz mensubu ve Bosna-Hersek'li iki bilim adamı tarafından sürdürülmektedir. Çok genel bir ifadeyle, kültür tarihi ve mimari tarihi olmak üzere iki ana dalda araştırmalar yapılmaktadır. Proje çerçevesinde devam eden çalışmalar arasında bu iki dalda yayınlanması düşünülen kaynak eserler önemli bir yer tutmaktadır.

Aynı zamanda, Bosna-Hersek kültür ve medeniyetinin yazılı ve mimari mirası ve bunlarda meydana gelen hasar konusunda bilgi ve belgeler toplanarak bir dokümantasyon sistemi meydana getirilecektir. Bu sistemle, konuyla ilgili çalışmalar yapan araştırmacılara bilgi ve kaynak temininde yardımcı olunması düşünülmektedir. Halihazırda Merkez kütüphanesi de aynı amaçla zenginleştirilmektedir. Haber Bültenimizin daha önceki sayılarında yayınladığımız gibi, Saraybosna'da tamamen yakılıp yıkılan Şarkiyat Enstitüsü ve buna benzer başka kütüphane ve arşivlerde, büyük kıymet taşıyan onbinlerce tarihi belge bulunmaktaydı. Bu tarihi belgeler gibi Bosna-Hersek'te bulunan ve çeşitli bilim dallarında yapılmış çalışmaların ürünleri de bu savaşta kaybolup gitmiştir. Bu kültür ve bilgi birikiminden geri kalan kısım büyük ölçüde, Bosna-Hersek'in dışında bulunmaktadır. Ülkenin tarihi, kültürü, ekonomisi, sanatı ve sosyal hayatı ile ilgili olarak yapılmış çalışmalar, toplanmış belgeler, ülke dışına çıkabilen Bosna-Hersek'li araştırmacıların yanlarında, ve bu konularda çalışmış başka ülke mensuplarının ellerinde bulunmaktadır. Bu bakımdan, Bosna-Hersek'le ilgili yazılı ve basılı durumdaki araştırmaları, yıkılan mimari eserlerin planlarını ve fotoğraflarını ihtiva eden bu kaynakların biraraya getirilmesi, geleceğe yönelik mühim bir vazife olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuda da gayret gösterilmesi, ülkenin tarihi ve kültürüyle ilgili incelemeler yapmış Bosna-Hersek'li ve başka ülke mensubu araştırmacılarla temaslar yapılarak, düzenli bir işbirliğinin, hatta bir milletlerarası ekip çalışmasının tesisi gerekmektedir.

Buna paralel olarak, başta İslam ülkeleri olmak üzere işbirliği yaptığımız bütün dünyadaki üniversiteler ve araştırma kuruluşlarıyla yardımlaşarak, Bosna-Hersek'in tarihi, kültürü ve mimarisiyle ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapılmasını teşvik etme imkanlarını araştıracağız. Ve tabii bu savaşın bir an önce bitmesini dilerken; Bosna-Hersek'in kültür ve mimari mirasının yeniden inşası konusunda katkıda bulunabilecek bütün kişi ve kuruluşlarla, elimizdeki bilgi ve tecrübelerle işbirliğine hazır olacağız. Biraz sonra "Bosna-Hersek Mimarisi" hakkındaki konuşmasını dinleyeceğimiz, Mostar Üniversitesi öğretim üyelerinden, Merkezimiz mensubu Dr. Amir Pasiç sizlere konunun teknik detaylarıyla ilgili başka bilgiler verecektir.

Bu vesileyle, bu serginin gerçekleştirilmesinde sağladıkları değerli katkı için T.C. Kültür Bakanlığı'na teşekkürlerimizi ifade etmek isterim.

